

BAITURSYNULY
UNIVERSITY

«АХМЕТ БАЙТҰРСЫНҰЛЫ
АТЫНДАҒЫ ҚОСТАНАЙ Өңірлік
УНИВЕРСИТЕТІ» КЕАҚ

ҚМПИ ЖАРШЫСЫ

КӨПСАЛАЛЫ
ҒЫЛЫМИ ЖУРНАЛЫ
МНОГОПРОФИЛЬНЫЙ
НАУЧНЫЙ ЖУРНАЛ

№ 4
2024

ISSN 2310-3353

PUBLISHINGS
K S P I

Қ М П И
ЖАРШЫСЫ

ВЕСТНИК
К Г П И

2024 ж., қазан, №4 (76)
Журнал 2005 ж. қаңтардан бастап шығады
Жылына төрт рет шығады

Құрылтайшы: Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті

Бас редактор: Қуанышбаев С. Б., география ғылымдарының докторы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚОУ, Қазақстан.

Бас редактордың орынбасары: Жарлығасов Ж.Б., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы ҚОУ, Қазақстан.

РЕДАКЦИЯ АЛҚАСЫ

Әлімбаев А.Е., философия докторы (PhD), А.Қ. Құсайынов атындағы Еуразия гуманитарлық институты, Қазақстан.

Емин Атасой, PhD докторы, Улудаг университеті, Бурса қ., Түркия.

Зоя Микниене, докторы, (PhD) Литва денсаулық туралы ғылым университеті, Каунас қ., Литва Республикасы.

Качев Д.А., философия ғылымдарының кандидаты, тарих магистрі, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Ксембаева С.К., педагогика ғылымдарының кандидаты, «Торайғыров университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Лина Анастасова, элеуметтану ғылымдарының докторы, Бургас еркін университеті, Бургас қ., Болгария.

Медетов Н.А., физика-математика ғылымдарының докторы, «Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау университеті» КЕАҚ, Қазақстан.

Мишулина О.В., экономика ғылымдарының докторы, «Челябі мемлекеттік университеті» ЖББ ФМБББМ Қостанай филиалы, Қазақстан.

Соловьев С.А., биология ғылымдарының докторы, Новосібір мемлекеттік экономика және басқару университеті, Ресей.

Скороходов Д.М., техника ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Сычева И.Н., ауыл шаруашылығы ғылымдарының кандидаты, «Ресей мемлекеттік аграрлық университеті – К.А. Тимирязев атындағы Мәскеу ауыл шаруашылық академиясы» ЖББ ФМБББМ, Ресей.

Ташев А.Н., экология бойынша биология ғылымдарының кандидаты, орман шаруашылығы университеті, София қ., Болгария.

Уразбоев Г.У., физика-математика ғылымдарының докторы, Ургенч мемлекеттік университеті, Өзбекстан.

Тіркеу туралы куәлік №5452-Ж
Қазақстан Республикасының ақпарат министрлігімен 17.09.2004 берілген.
Мерзімді баспа басылымын қайта есепке алу 07.11.2023 ж.
Жазылу бойынша индексі 74081

Редакцияның мекен-жайы:
110000, Қостанай қ., Байтұрсынұлы к., 47
(Редакциялық-баспа бөлімі)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

© Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті

№4 (76), октябрь 2024 г.
Издается с января 2005 года
Выходит 4 раза в год

Учредитель: *Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы*

Главный редактор: *Қуанышбаев С.Б.*, доктор географических наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

Заместитель главного редактора: *Жарлығасов Ж.Б.*, кандидат сельскохозяйственных наук, КРУ имени Ахмет Байтұрсынұлы, Казахстан.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИЯ

Алимбаев А.Е., доктор философии (PhD), Евразийский гуманитарный институт имени А.К.Кусаинова, Казахстан.

Емин Атасой, доктор PhD, Университет Улудаг, г. Бурса, Турция.

Зоя Микниене, доктор (PhD), Литовский университет наук здоровья, г. Каунас, Республика Литва.

Качеев Д.А., кандидат философских наук, магистр истории, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Ксембаева С.К., кандидат педагогических наук, НАО «Торайгыров университет», Казахстан.

Лина Анастасова, доктор социологии, Бургасский свободный университет, г. Бургас, Болгария.

Медетов Н.А., доктор физико-математических наук, НАО «Кокшетауский университет им. Ш.Уалиханова», Казахстан.

Мишулина О.В., доктор экономических наук, Костанайский филиал ФГБОУ ВО «ЧелГУ», Казахстан.

Соловьев С.А., доктор биологических наук, Новосибирский государственный университет экономики и управления, Россия.

Скорыходов Д.М., кандидат технических наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Сычева И.Н., кандидат сельскохозяйственных наук, ФГБОУ ВО РГАУ-МСХА имени К.А. Тимирязева, Россия.

Ташев А.Н., кандидат биологических наук по экологии, Лесотехнический университет, г. София, Болгария.

Уразбоев Г.У., доктор физико-математических наук, Ургенчский государственный университет, Узбекистан.

Свидетельство о регистрации № 5452-Ж
выдано Министерством информации Республики Казахстан 17.09.2004 г.
Переучёт периодического печатного издания 07.11.2023 г.
Подписной индекс 74081

Адрес редакции:

110000, г. Костанай, ул. Байтұрсынова, 47
(Редакционно-издательский отдел)
Тел.: 8(7142) 51-11-76

Авторлар туралы мәліметтер:

Искакова Шырай Кабдрахмановна – гуманитарлық ғылымдар магистрі, тіл және әдебиет теория кафедрасы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Омарова Дильназ Кенжебековна – Қостанай қаласы әкімдігінің білім бөлімінің №19 жалпы білім беретін мектебі” КММ қазақ тілі мен әдебиеті пәні мұғалімі, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Искакова Шырай Кабдрахмановна – магистр гуманитарных наук, кафедра теории языков и литературы, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Омарова Дильназ Кенжебековна – учитель казахского языка и литературы, КГУ «Общеобразовательная школа №19 отдела образования акимата города Костаная», г. Костанай, Республика Казахстан.

Iskakova Shyray Kabdrakhmanovna – Master of Arts, Department of Language Theory and Literature, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Omarova Dilnaz Kenzhebekovna – Teacher of the Kazakh language and literature of the MPI «General Education School No. 19 of the Department of Education of the Kostanay Akimat», Kostanay, Republic of Kazakhstan.

ӘӘЖ 82

Исова, Э.А.,

филология ғылымдарының кандидаты,
тіл және әдебиет теория кафедрасы,
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті,
Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

Атығай, Ш.С.,

«БВ01701 – Қазақ тілі мен әдебиеті»
оқу бағдарламасының 2 курс студенті,
Ахмет Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университеті,
Қостанай қ., Қазақстан Республикасы

МАҒЖАН ЖҰМАБАЕВТЫҢ «ШОЛПАННЫҢ КҮНӘСІ» ӘНГІМЕСІНДЕГІ МЕТАФОРАНЫҢ ҚОЛДАНЫСЫ

Түйін

Метафора – затты не құбылысты ажарландыра түсу үшін өздеріне ұқсас өзге затқа балау, мағынасын үстеу, мазмұнын тереңдетіп әсерін күшейту. Ертеде метафора троптың бір түрі ретінде ғана танылғанымен, қазіргі таңда өрісі кеңейіп, көпфункционалы құрал ретінде зерттеліп жүр. Аталған мақалада метафора жайлы зерттеулер жинақталып, оның көркем шығармадағы қолданысы талданған.

Түйінді сөздер: троп, метафора, ауыстыру, көркем шығарма, қолданыс.

1 Кіріспе

Тілімізде сөз тура мағынасында қолданылуымен қатар ауыспалы, бұрма мағынасында да қолданылады. Көркем әдебиетте ол молынан ұшырасады. Қаламгерлер шығарма тіліне ерекше өң беріп, құлпырта құбылту үшін әртүрлі иірімдерді қолданатындары сөзсіз.

Шығармада сөздерді тура мағынасында емес, бұрма мағынасында қолдану, шындықты бейнелеп, кейде тіпті перделей таныту, ойды өзгертіп, кейде тіпті өңін айналдыра айтуды троп яғни құбылту дейміз [1, 96]. Троптың әр алуан классификациясы бар, яғни олардың түрлері өте көп. Алайда, олардың ішіндегі ең басты құбылтудың түрі – метафора (ауыстыру).

2 Материалдар мен әдістер

Метафора – сөз мәнін өңдендіре өзгертіп айту, суреттеліп отырған затты не құбылысты айқындап, ажарландыра түсу үшін оларды өздеріне ұқсас өзге затқа не құбылысқа балау, сөйтіп суреттеліп отырған заттың не құбылыстың мағынасын үстеу, мазмұнын тереңдетіп әсерін күшейту [1, 97]. XX ғасырдың орта шеніне дейін метафора жай ғана стилистикалық құрал немесе көркем шығарманы әсірелеуші, көркемдеуші әдіс ретінде қарастырып келсе, соңғы кезеңдерде тілтанушы ғалымдар метафораның көпқырлығына назар аударып, жан-жақты зерттеуді қолға алған.

Қазақ тіл білімінде тілдік метафора жайлы алғаш сөз қозғап, анықтама берген Ахмет Байтұрсынов болатын. Ғалым өз заманында «Әдебиет танытқыш» еңбегінде метафораға «Ауыстыру» деп атау бере отырып, оған «Сөздің көбін өз мағынасында жұмсамай, өзге мағынада жұмсаймыз. Арасында түк ұқсастығы жоқ екі нәрсенің ететін әсері бірдей болса, біріне қас ғаламды екіншісіне ауыстырып айтамыз. Осылай өз мағынасынан сөзді өзгелеп айту – ауыстыру деп аталады» деп анықтама береді [2, 27]. Онымен қоса, қазіргі таңда троптың өз алдына жеке бір түрі ретінде қалыптасқан бейнелеу, алмастыру (метонимия), кейіптеу (олицетворение), бернелеуді (аллегория) метафорадан тарайтын түрлері деп таниды. Осылайша қазақ тіл білімінде троп түрлері жайлы зерттеудің іргетасы қаланғаннан кейін көптеген ғалымдар оны ары қарай дамыту мақсатында зерттеу нысаны ретінде алып, әркім түрліше анықтамаларын берген болатын.

Лексиколог ғалымдар Ә.Болғанбайұлы мен Ғ.Қалиев «Қазіргі қазақ тілінің лексикологиясы мен фразеологиясы» атты еңбектерінде метафораның мағына дамуына, жаңа атаулардың жасалуына іргетас болғанын атап өте келе ««Метафоралардың тілдегі маңызына тоқталғанда дәстүрлі метафоралық тәсіл бойынша ұқсату заңына сүйеніп, қазақ тілінде көп мағыналы сөздер шыққан [3, 57]» деген пікірге тоқталады.

Профессор М.Балақаев «Қазақ әдеби тілі» еңбегінде метафораға қарапайым түрде анықтама береді: «Метафора деп заттардың, құбылыстардың ішкі-сыртқы ұқсастығына қарай ауыс мағынада жұмсалуды айтамыз [4]» және ақ алтын (мақта); қара алтын (көмір), дала кемесі (түйе) сияқты метафоралық тіркестердің жиі қолданылатынын көрсетеді.

Филология ғылымдарының докторы Бақытжан Хасанов «Қазақ тіліндегі сөздердің метафоралық қолданылуы» атты еңбегінде тілдік метафораларды арнайы қарастырып, тура мағынадан ауыспалы мағынаның туындауы көбінесе метафораның негізінде пайда болатынын айтады. Онымен қоса, метафораны көркем әдебиетке ғана тән құбылыс емес, сөйлеу мәдениетіміздің көне тарихымен құрдас қалыптасқан, образды ойымыздың дамуынан көрініс беретін маңызды элемент ретінде таниды [5].

Кейінгі кезеңде метафораны номинативтік яғни атау жасаушы құрал ретінде сөзжасам саласында да зерттеп жүрген ғалымдар бар. Олардың көшбасшысы ретінде белгілі ғалым-педагог Балқия Қасымды атап өтсек болады. Ғалым өзінің «Қазақ тіліндегі заттың күрделі атауларының теориялық негіздері» атты кандидаттық диссертациясында метафораның мағына жасауда әмбебап құрал екенін тілге тиек ете кетеді. «Метафора – тілде әмбебап құбылыс. Оның әмбебаптығы тілдің құрылымында және қызметінде көрінеді. Ол тілдің түрлі аспектісі мен қолданыстық қызметін қамтиды. Тілдегі сөзжасам мен аталымды метафора тұрғысынан зерделеу тілде кенжелеу, назардан тыс қалып келеді. Метафораны зерттеушілер көбінесе бейнелеу, көркемдеу құралы, тәсілі ретінде қарастырады» – деп атап көрсетеді [6, 76].

«Метафораның тілтанымдық жүйедегі қызметі мен ролі» деп аталатын еңбекте докторант Ұ.Бекназарова метафораның әр саладағы өзіндік қызметтерін атай келе оның

бәріне ортақ болып келетін бірнеше функцияларын көрсетеді. Олардың кейбіреуін атайтын болсақ:

1. Көріктеуіш-бейнелеуіш қызметі

Метафора – қоршаған ортаны тануға негіз болатын «жанды» білім көзі. Расында да метафора ақиқат дүниенің сипатын, құрылысын, болмысын өзге әлеммен ұқсату арқылы білдіретін құрал болғандықтан, метафора арқылы көз алдымызға тірі (жанды) дүниенің бейнесін өткіземіз. Мысалы: « Өмір – өзен» метафорасы. (М.Мақатаев). Шындығында да, өмір өзен сияқты кері жылжымайды, ағыны тек алға болады. Өзеннің де өмір сияқты бастау көзі, тірелер, тұйықталар аяғы болады.

2. Метафораның ақпараттық қызметі

Кез келген зат пен құбылысты көргенде не сезінгенде сол сәтте-ақ ақпараттандырушы сипат беретін метафоралар туындауы әбден мүмкін. Егер метафораның басты белгісі бейнелілік дейтін болсақ, онда адам дер кезінде бейнелі ақпарат қалыптастыра алады деген сөз. Мысалы: «Мәдине» қаласын – Мұсылмандар мекені, Қазақстанды – Ұлы дала елі, Ақтауды – мұнайлы қала, Қызылорданы – күріштің отаны, Африканы – Қара құрлық, т.б. деп айту ақпараттық танымнан туындаған. Ақпараттық метафоралар белгілі бір ақиқат дүниенің өзекті діңгегі болатын көпшіліктің танымындағы жалпы ақпараты бойынша стереотиптенген дерекке негізделеді.

3. Метафораның эмоционалды-бағалауыш қызметі.

Метафора – сөйлеушіге әсер етудің тиімді құралы. Мәтіндегі жаңа метафораның өзі сөйлеушінің эмоционалды-бағалаушы реакциясын тудырады. Мәселен, М.Мақатаев соғыстың ең ауыр қасіретін жеткізу үшін контраст әдісті қолдана отырып, эмоционалды метафора жасайды: Таттық біздер соғыстың балы менен шекерін. «Соғыстың балы мен шекері» метафорасы құрылымына қарай – контраст метафора, мағынасына қарай – эмоционалды метафора. Бұл метафорадан ең тәтті – бал мен шекердің дәмін татқанда қандай рақат күй, күш-қуат алсаң, соғыста соған қарама-қарсы сезімнің ең шеткі нүктесін (ашығу, тоңу, ұйқысыздық, әлсіреу) барынша ауыр жеткізгісі келген бағасын байқаймыз. Адамның эмоционалды күйін жеткізуде метафора сәтті қолданылады.

4. Метафораның жасырын мағына жасау қызметі.

Метафоралардың ішіндегі ең күрделісі – жасырын метафоралар. Олар екінші бейнелі атау қызметін атқарады. Жасырын метафоралардың ерекшелігі – өзге метафоралар секілді ауыспалы мағынада болмайды немесе метафора құрамында тура сипаттайтын сөз кездеспейді. Мысалы, өмірдің базары, жастықтың жайлауы сияқты метафоралардың бейнелі ауыспалы мағынасын ұғымның негізгі концептуалды сөзі қатысып тұрғандықтан бірден танимыз. Ал метафора құрамында бұндай концептуалды сөз болмай, адам өзінің интеллектуалды дүниетанымымен тануға бағытталатын метафоралар жасырын мағыналы болғандықтан ерекшеленеді. Мысалы: жымысқы қол– ұры; жеңіл ауыз – өсекші, темір тор – түрме, көгілдір отын – газ [7].

3-4 Нәтижелер мен талқылаулар

Мағжан Жұмабаев «Шолпанның күнәсі» шығармасындағы метафоралардың қолданысы.

1. Бала деген құр сөз болып, сағым қиял болып қалғаны ма [8, 100]?

Жоғарыда берілген метафора сөйлемде көріктеуіш-бейнелеуіш қызметін атқарып тұр. Себебі, метафора ақиқат дүниенің сипатын, құрылысын, болмысын өзге әлеммен ұқсату арқылы білдіретін құрал. Оны қаламгер сәтті әрі өз орнымен қолданған. Шолпанның ана болу арманын бір-бірімен мүлдем байланыспайтын екі ұғымды ұштастыру арқылы берген. Яғни, сағым дегеніміз ауаның біркелкі қызбауына байланысты нысанның бір немесе бірнеше **жалған бейнесі** байқалатын оптикалық құбылыс. Ал қиял – **өмірде әлі болмаған** құбылыстың сезімдік бейнесін, сыртқы дүние құбылыстарының субъективті бейнелерін жаңғыртып, өңдеп бейнелеуден көрінетін, адамға ғана тән психикалық үрдіс. Байқаға-

нымыздай бірі – табиғатпен байланысты ұғым болса, бірі – адам психологиясына тән ұғым. Ортақ нәрсе – жалған мен болмаған құбылыс. Жазушы оларды мағыналық тұрғыдан біріктіре келіп, жаңадан астарлы мән-мағына және **арман** деп аталатын екіншілік ұғым туғызып тұр.

2. Ендеше осы батып бара жатқан өмір кемесін бақыт жарына кім сүйреп шығара алады [8, 100]?

Өмір кемесі метафорасы дәстүрлі түрде кеңінен тараған, жалпыхалыққа түсінікті метафоралардың қатарына жатады. Яғни, адам өміріндегі сан түрлі қиындықтарды теңіз үстіндегі алапат толқынға шайқалған кемеге балап, өзара ұқсастыру арқылы халқымыздың санасында ертеден-ақ қалыптасып, сөз өнерінде кеңінен қолданыс тапқан. Жазушының бұл жердегі атап өтетін ерекшелігі ол берілген метафораны ары қарай дамытып, өзінің авторлық метафорасын сәтті қолдануы.

Жар – өзен мен теңіздің өте тік, құлама биік жағасы. Яғни, шығармада қаламгер бір-бірімен әркез тығыз байланыста болатын екі ұғымды: кеме және жар (жаға, кеменің тоқталатын жері) ұшастыра келіп, оны Шолпанның өмірін, арманың бейнелеуде ұтымды пайдаланып тұр. Себебі, Шолпан өзінің теңіз толқындарындай шайқаған қиындыққа толы өмір кемесін белгілі бір жарға, **бақыт жарына** шығарғысы келіп тұр.

3. «Әйтеуір істейтін болған соң ұзаққа созып умен құр улана беруде не қасиет [8, 101]?

Бұл жердегі у метафорасы стилистикалық тұрғыда сөйлемде жасырын мағына жасау қызметінде тұр. Адам санасындағы жаман ойды у арқылы берген. Жасырын метафоралардың ерекшелігі – өзге метафоралар секілді ауыспалы мағынада болмайды немесе метафора құрамында тура сипаттайтын сөз кездеспейді. Оның мағынасын сөйлемді толық түсіну арқылы біле аламыз.

Негізінен, қазақ халқы ертеден тек жақсы нәрсе ойлауға, жақсы сөз сөйлеуге тырысқан. «Жақсы сөз жарым ырыс», «Жақсы сөзге жан семіреді, жаман сөзге жан түршігеді» деген сынды мақал-мәтелдерді де жиі кездестіріп жатамыз. Расымен, адам жақсы дүниеге сенген сайын оның өмірі құлпырып, ішкі жан дүниесінде тыныштық орнайды. Ал егер әркез жаман ойдан арылмаса, біртіндеп адам ниеті бұзылады. Ниет бұзылса адам тура жолдан таяры сөзсіз. Сол себептен де, жазушы адамның жаман ойын барды бірден жоқ қылар уға балауы сәтті қолданыс деп танымыз.

4. Денесі өртке, құшағы жалынға, аузы отқа айналды [8, 99].

«От», «Жалын», «Өрт» – алғашында олар синонимдік қатар, яғни плеоназымды құрап тұрғандай көрінетіні рас. Алайда, бұл жерде аңғаратын жайт, олар сөйлемде белгілі бір сөздермен тіркесе келіп жұмсалып тұр. Сол себептен де оларды метафора деп тану дұрысырақ. Ал стилистикалық тұрғыдан эмоционалды-бағалауыш қызметте тұр деп айта аламыз. Себебі, бұл метафоралар арқылы Шолпанның Сәрсенбайға деген махаббатын оқырманға ерекше сезім сыйлау мақсатында детальді түрде суреттеген.

5 Қорытынды

Метафора – әртүрлі тілдердің бәрінде де бар құбылыс. Тілде сөз мағыналарының ауысу тәсілдерінің ішінде өте жиі кездесетіні және ең бастысы – метафора тәсілі. Ол көркем шығармалардың барлығында дерлік көрініс табады. Кейбір қалам тарқан қаламгерлер шығармаларында дәстүрлі метафораларды қолданса, кейбіреулері өздерінің авторлық метафораларын да оқырманға паш етеді. Мақалада талданған «Шолпанның күнәсі» шығармасында М.Жұмабаев көбінесе өзіндік авторлық метафораларын кіріктірген. Жалпы шығарма шағын көлемді әңгіме болғандықтан 4 сөйлемнен 7 метафора табылды. Олардың барлығы талдауға түсірілді.

Әдебиеттер тізімі

1 Жүсіп Қ.Ө. Әдебиеттануға кіріспе: оқу құралы. – Алматы. «Болат Медиа» мекемесі, 2020. – 244 б.

2 Байтұрсынұлы А. Әдебиет танытқыш. Зерттеу мен өлеңдер. – Алматы: Атамұра, 2003. – 208 бет.

3 Болғанбайұлы Ә., Қалиұлы Ғ. Қазіргі қазақ тілінің лексикологиясы мен фразеологиясы. – Алматы, 1997. – 256 б.

4 Балақаев М. Қазақ әдеби тілі. – Алматы 2004. – 269 б.

5 Хасанов Б. Қазақ тілінде сөздердің метафоралы қолданылуы. – Алматы, 1996. – 207 б.

6 Қасым Б. Қазақ тіліндегі заттың күрделі атауларының теориялық негіздері Фил.ғыл.канд. дис. – Алматы, 2002. – 313б.

7 Бекназарова Ұ.Ө. Метафораның тілтанымдық жүйедегі қызметі мен рөлі: автореферат.

8 Жұмабаев М. Шығармалар – 2, 3-т., – Алматы, «Білім» – 512 б.

ИСОВА, Э.А., АТЫҒАЙ, Ш.С.

ЯЗЫКОВОЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЕ МЕТАФОРЫ В РАССКАЗЕ МАГЖАНА ЖУМАБАЕВА «ШОЛПАННЫҢ КҮНӘСІ»

Метафора – это перенос значения одного предмета или явления на другой для его украшения, придания смысла и усиления эффекта. Ранее метафора рассматривалась лишь как один из видов тропов, но в настоящее время её область применения расширилась, и она изучается как многофункциональный инструмент. В данной статье собраны исследования о метафоре и проанализировано её использование в художественной литературе.

Ключевые слова: троп, метафора, перенос, художественное произведение, использование.

ISSOVA, E.A., ATYGAY, Sh.S.

LINGUISTIC USE OF METAPHOR IN MAGZHAN ZHUMABAYEV'S STORY "SHOLPANNYN KUNASI"

Metaphor is a transfer of meaning from one object or phenomenon to another to enhance its appeal, add depth, and intensify its effect. Previously, metaphor was considered only as one type of trope, but nowadays, its scope has expanded, and it is studied as a multifunctional tool. This article compiles research works on metaphor and analyzes its use in imaginative writing.

Key words: trope, metaphor, transfer, literary work, usage.

Авторлар туралы мәліметтер:

Исова Эльмира Әділханқызы – филология ғылымдарының кандидаты, тіл және әдебиет теория кафедрасы, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Атығай Шұғыла Сапарғалиқызы – «6В01701 – Қазақ тілі мен әдебиеті» оқу бағдарламасының 2 курс студенті, Ахмет Байтұрсынұлы атындағы Қостанай өңірлік университеті, Қостанай қ., Қазақстан Республикасы.

Исова Эльмира Адильхановна – кандидат филологических наук, Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Атығай Шұғыла Сапарғалиқызы – студентка 2 курса ОП «6В01701 – Казахский язык и литература», Костанайский региональный университет имени Ахмет Байтұрсынұлы, г. Костанай, Республика Казахстан.

Issova Elmira Adilkhanovna – Candidate of Philological Sciences, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

Atygay Shugyula Sapargalikyzy – 2-year student, «6B01701 – Kazakh language and literature» educational program, Akhmet Baitursynuly Kostanay Regional University, Kostanay, Republic of Kazakhstan.

МАЗМҰНЫ**ГУМАНИТАРЛЫҚ ЖӘНЕ ӨНЕР ҒЫЛЫМДАРЫ**

<i>Безаубекова А.Д., Амиргалиева Е.С., Қайырғали Д.А. Фариза Оңғарсынова лирикасындағы әйелдер болмысы.....</i>	3
<i>Искакова Ш.К., Омарова Д.К. Қимылдың өту сипаты категориясының қазақ тіл білімінде зерттелуі.....</i>	12
<i>Исова Э.А., Атығай Ш.С. Мағжан Жұмабаевтың «Шолпанның күнәсі» әңгімесіндегі метафораның қолданысы.....</i>	20
<i>Исова Э.А., Изтұрғанова Г.М. Қазақ халқының ұлттық киімдері мен әшекей бұйымдарының этнолингвистикалық сипаты.....</i>	25
<i>Исова Э.А., Мәлікзада А.М. Рәбиға Сыздық және қазақ тіл білімі.....</i>	30
<i>Кузембайұлы А., Еркін Ә. Рәбиға Кеңес үкіметінің ұлт аймақтарды басқару жүйесі.....</i>	34
<i>Оспанұлы С., Мырзағалиева К. Ақиқат жолын іздеген ұлылар үндестігі.....</i>	40
<i>Шолпанбаева Г.А., Минних И. Әл-Фараби еңбектерін зерттеудің мәселелері.....</i>	44

ЖАРАТЫЛЫСТАНУ ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Алимбаев А.А., Юрк О.С. Математика пәнін оқытуда проблемалық әдісті қолдану.....</i>	50
<i>Амантаева А.Б., Курманғалиева А.А., Туктубаева С.А. Физика оқытудағы ғылым тарихының рөлі: тарихи контекст қазіргі физикалық теорияларды түсінуге қандай көмек етеді.....</i>	57
<i>Майер Ф.Ф., Берденова Г.Ж., Жарлыгасова Э.З., Нургельдина А.Е. Лемниската Бернуллиге байланысты екі есе дерлік жұлдыз тәрізді функциялардың кейбір кластарының өсу теоремалары мен жұлдыздық радиустары.....</i>	63
<i>Ручкина Г.А., Божекенова Ж.Т., Курлов С.И. Қостанай облысының солтүстік аудандарының гименомицеттері.....</i>	69
<i>Султангазина Г.Ж., Артемчук А.В. Қостанай облысы Сарыкөл ауданының жоғары тамырлы өсімдіктер флорасы.....</i>	74
<i>Султангазина Г.Ж., Оджახвердиева С.В. Қостанай қаласының қалалық флорасына таксономиялық талдау.....</i>	79
<i>Тастанов М.Ф., Курманғалиева А.А. Ағылшын тіліндегі физика сабақтарында тілдік және мазмұндық оқытуды интеграциялаудағы bics және calp рөлі.....</i>	84
<i>Тастанов М.Ф., Туктубаева С.А. Физика мұғалімінің тәжірибесіне проблемалық оқыту әдістерін енгізу және оларды оқушылардың зерттеу дағдыларын дамытуда қолданудың тиімділігін зерттеу.....</i>	93

ИНЖИНИРИНГ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯ

<i>Ибрагимова С.В., Давлетишин Н.Р. Әуе электр желілерінде мұз қатуға қарсы күрес әдістері.....</i>	99
<i>Ибрагимова С.В., Дускаев С.А. Жарықтандыру жүйесін жаңғырту арқылы кәсіпорындардың энергия тиімділігін арттыру әдістерін іске асыру.....</i>	107

АУЫЛ ШАРУАШЫЛЫҒЫ ЖӘНЕ ВЕТЕРИНАРИЯ ҒЫЛЫМДАРЫ

<i>Амантаев М.А., Золотухин Е.А., Кравченко Р.И., Оспанов М.Б. Белсенді жетекті ротациялық жұмыс органдарын зерттеуге арналған зертханалық қондырғы әзірлеу.....</i>	115
<i>Какабаев, Н.А., Кравченко, Р.И., Золотухин, Е.А., Жәмәш, К.Ж. Астықты ұнтақтауға арналған балғалы ұнтақтағыштардың конструкциялары мен өнімділігін және дайын өнімнің сапасын салыстырмалы талдау.....</i>	122

ӘЛЕУМЕТТІК ҒЫЛЫМДАР

Байжанова Л.А.-Н., Абдрахманова А.Д., Амантаева Р.К. Қазақстанда айналмалы экономиканың даму келешегі 129

Байжанова Л.А.-Н., Досмакова А.Е., Молдағалиева Н.Д. Өңірдің инвестициялық әлеуетін аймақтық жүйе ретінде жүзеге асырудың негізгі көрсеткіштері 135

Сартанова Н.Т., Амантаева Р.К., Байжанова Л.А.-Н. Үздіксіз оқыту күші: қазіргі заманғы оқыту ұйымдарында топтық жұмыс тиімділігін, уақытты басқаруды және шешім қабылдауды арттыру 140

МЕРЕЙТОЙЛЫҚ ҚҰТТЫҚТАУЛАР 149

АВТОРЛАРДЫҢ НАЗАРЫНА 151

СОДЕРЖАНИЕ

ГУМАНИТАРНЫЕ НАУКИ И ИСКУССТВО

<i>Безаубекова А.Д., Амиргалиева Е.С., Қайырғали Д.А.</i> Женские реалии в лирике Фаризы Онгарсыновой.....	3
<i>Искакова Ш.К., Омарова Д.К.</i> Изучение аспектологии в казахском языке.....	12
<i>Исова Э.А., Атығай Ш.С.</i> Языковое использование метафоры в рассказе Магжана Жумабаева «Шолпанның күнәсі».....	20
<i>Исова Э.А., Изтұрғанова Г.М.</i> Этнолингвистическая характеристика национальной одежды и украшений казахского народа.....	25
<i>Исова Э.А., Мәлікзада А.М.</i> Академик Р. Сыздық и современный казахский язык.....	30
<i>Кузембайұлы А., Еркін Ә.</i> Система управления национальными регионами советского правительства.....	34
<i>Оспанұлы С., Мырзағалиева К.</i> Созвучие великих, ищущих путь истины.....	40
<i>Шолпанбаева Г.А., Минних И.</i> Проблемы изучения трудов Аль-Фараби.....	44

ЕСТЕСТВЕННЫЕ НАУКИ

<i>Алимбаев А.А., Юрк О.С.</i> Применение проблемно-ориентированного обучения в математике.....	50
<i>Амантаева А.Б., Курманғалиева А.А., Туктубаева С.А.</i> Роль истории науки в преподавании физики: как исторический контекст помогает понять современные физические теории.....	57
<i>Майер Ф.Ф., Берденова Г.Ж., Жарлыгасова Э.З., Нургельдина А.Е.</i> Теоремы роста и радиусы звездообразности некоторых классов дважды почти звездообразных функций, связанных с лемнискатой Бернулли.....	63
<i>Ручкина Г.А., Божжекенова Ж.Т., Курлов С.И.</i> Гименомицеты северных районов Костанайской области.....	69
<i>Султангазина Г.Ж., Артемчук А.В.</i> Флора высших сосудистых растений Сарыкольского района Костанайской области.....	74
<i>Султангазина Г.Ж., Оджахвердиева С.В.</i> Таксономический анализ урбанofлоры города Костанай.....	79
<i>Тастанов М.Г., Курманғалиева А.А.</i> Роль bics и calp в интеграции изучения языка и содержания на уроках физики на английском языке.....	84
<i>Тастанов М.Г., Туктубаева С.А.</i> Внедрение методов проблемного обучения в практику учителя физики и исследование эффективности их использования в развитии исследовательских навыков учащихся.....	93

ИНЖИНИРИНГ И ТЕХНОЛОГИИ

<i>Ибрагимова С.В., Давлетшин Н.Р.</i> Методы борьбы с гололёдообразованием на воздушных линиях электропередач.....	99
<i>Ибрагимова С.В., Дускаев С.А.</i> Реализация методов повышения энергоэффективности предприятий путем модернизации системы освещения.....	107

СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННЫЕ, ВЕТЕРИНАРНЫЕ НАУКИ

<i>Амантаев М.А., Золотухин Е.А., Кравченко Р.И., Оспанов М.Б.</i> Разработка лабораторной установки для исследования ротационных рабочих органов с активным приводом.....	115
<i>Какабаев, Н.А., Кравченко, Р.И., Золотухин, Е.А., Жәмәш, К.Ж.</i> Сравнительный анализ конструкций и производительности молотковых дробилок для измельчения зерна и качества готового продукта.....	122

СОЦИАЛЬНЫЕ НАУКИ

Байжанова Л.А.-Н., Абдрахманова А.Д., Амантаева Р.К. Перспективы развития экономики замкнутого цикла в Казахстане..... 129

Байжанова Л.А.-Н., Досмакова А.Е., Молдагалиева Н.Д. Ключевые индикаторы реализации инвестиционного потенциала региона как территориальной системы..... 135

Сартанова Н.Т., Амантаева Р.К., Байжанова Л.А.-Н. Сила непрерывного обучения: повышение эффективности командной работы, управления временем и принятия решений в современных обучающих организациях..... 140

ЮБИЛЕЙНЫЕ ПОЗДРАВЛЕНИЯ..... 149

ИНФОРМАЦИЯ ДЛЯ АВТОРОВ..... 154

CONTENT**HUMANITIES AND ARTS**

<i>Bezaubekova A.D., Amirgalieva E.S., Kayyrgali D.A.</i> Women's realities in the lyrics of Fariza Ongarsynova	3
<i>Iskakoba Sh.K., Omarova D.K.</i> Studying the aspectuality of verb in the kazakh language	12
<i>Isova E.A., Atygai Sh.S.</i> Linguistic use of metaphor in Magzhan Zhumabayev's story "Sholpannyn kunasi"	20
<i>Isova E.A., Izturganova G.M.</i> The ethnolinguistic characteristics of traditional clothing and jewelry of the kazakh people	25
<i>Isova E.A., Malikzada A.M.</i> Academician R.Syzdyk and the modern kazakh language	30
<i>Kuzembayuly A., Yerkin A.</i> The soviet government's nation management system	34
<i>Ospanuli S., Myrzagalieva K.</i> The harmony of the great ones who seek the path of truth.....	40
<i>Sholpanbayeva G.A., Minnikh I.</i> Problems of studying the works of Al-Farabi	44

NATURAL SCIENCES

<i>Alimbayev A.A., Yurk O.S.</i> Using problem-based learning in mathematics.....	50
<i>Amantayeva A.B., Kurmangaliyeva A.A., Tuktubayeva S.A.</i> The role of the history of science in teaching physics: how historical context aids understanding of modern physical theories.....	57
<i>Mayer F.F., Berdenova G.Zh., Zarlygassova E.Z., Nurgeldina A.Ye.</i> Growth theorems and radii of starshapedness of some classes of doubly close-to- star-shaped functions related to the Bernoulli lemniscate	63
<i>Ruchkina G.A., Bozhekenova Zh.T., Kurlov S.I.</i> Hymenomycetes of the northern areas of the Kostanay region	69
<i>Sultangazina G.Zh., Artemchuk A.V.</i> Flora of higher vascular plants of the Sarykol district of the Kostanay region	74
<i>Sultangazina G.Zh., Odzhakhverdiyeva S.V.</i> Taxonomic analysis of the Kostanay urban flora	79
<i>Tastanov M.G., Kurmangaliyeva A.A.</i> The role of bics and calp in the integration of language and content learning in the physics lessons in english.....	84
<i>Tastanov M.G., Tuktubayeva S.A.</i> The introduction of problem-based learning methods into the practice of a physics teacher and the study of the effectiveness of their use in the development of students' research skills	93

ENGINEERING AND TECHNOLOGY

<i>Ibragimova S.V., Davletshin N.R.</i> Methods of overhead power lines de-icing	99
<i>Ibragimova S.V., Duskayev S.A.</i> Implementation of methods to improve energy efficiency of enterprises through the lighting system modernization	107

AGRICULTURAL, VETERINARY SCIENCES

<i>Amantayev M.A., Zolotukhin Ye.A., Kravchenko R.I., Ospanov M.B.</i> Development of a laboratory setup for studying rotary working bodies with active drive	115
<i>Kakabayev N.A., Kravchenko R.I., Zolotukhin Ye.A., Zhamash K.Zh.</i> Comparative analysis of the designs and performance of hammer mill and finished product quality.....	122

SOCIAL SCIENCES

<i>Baizhanova L.A-N., Abdrakhmanova A.D., Amantayeva R.K.</i> Prospects for the development of a closed-cycle economy in Kazakhstan	129
<i>Baizhanova L.A-N., Dosmakova A.Ye., Moldagaliyeva N.D.</i> Key indicators of unlocking the investment potential of the region as a territorial system	135

<i>Sartanova N.T., Amantayeva R.K., Baizhanova L.A-N. The power of lifelong learning: improving teamwork, time management, and decision making in today's educational organizations</i>	140
<i>ANNIVERSARY CONGRATULATIONS</i>	149
<i>INFORMATION FOR AUTHORS</i>	157

Редактор, корректор: *А. Симонова*
Корректорлар: *Б. Сыздыкова, Т. Цай*
Компьютерлік беттеу: *С. Красикова*

Редактор, корректор: *А. Симонова*
Корректоры: *Б. Сыздыкова, Т. Цай*
Компьютерная верстка: *С. Красикова*

Басуға 14.10.2024 ж. берілді.
Пішімі 60x84/8. Көлемі 12,0 б.т.
Тапсырыс № 071

Подписано в печать 14.10.2024 г.
Формат 60x84/8. Объем 12,0 п.л.
Заказ № 071

Ахмете Байтұрсынұлы атындағы
Қостанай өңірлік университетіндегі
редакциялық-баспа бөлімінде басылған
Қостанай қ., Байтұрсынов к., 47

Отпечатано в редакционно-издательском отделе
Костанайского регионального университета
имени Ахмет Байтұрсынұлы
г. Костанай, ул. Байтұрсынова, 47